

Kazimierz Skoczylas

Wychowanie do modlitwy na lekcjach religii w gimnazjum

Studia Włocławskie 5, 274-285

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. KAZIMIERZ SKOCZYŁAS

WYCHOWANIE DO MODLITWY NA LEKCJACH RELIGII W GIMNAZJUM

Życie w społeczeństwie pluralistycznym prowadzi często do zagubienia tożsamości przez wielu chrześcijan. Niektórzy z nich nie mają jasnego rozeznania, czego wymaga od nich chrześcijaństwo. Towarzyszy temu dość często zaniedbywanie, a następnie porzucanie praktyk religijnych. Należy do nich także modlitwa. Szczególnie często modlitwa jest zaniedbywana przez młodzież.

Wymaga to pogłębiania życia duchowego młodych chrześcijan, formowania pogłębionej świadomości chrześcijańskiej i wychowania do modlitwy. Kościół może wykorzystać w tym zakresie różne formy. Do nich należy m.in. nauczanie religii i udział w liturgii. Polska młodzież w znacznej części uczestniczy w lekcjach religii w szkole, ale już mniejsza część uczestniczy regularnie w życiu liturgicznym Kościoła. Stąd tym ważniejsze staje się takie nauczanie katechetyczne w szkole, które wychowuje do modlitwy.

W rozwoju religijnym szczególnie trudnym okresem jest okres dorastania. Jest on połączony z przejściem od religijności dziecięcej do religijności człowieka dojrzałego. Mogą temu towarzyszyć trudności związane z modlitwą. W Polsce okres dorastania przypada na czas pobytu młodzieży w gimnazjum. Stąd rodzi się pytanie, jaką rolę spełnia katecheza gimnazjalna w wychowaniu do modlitwy i na ile pomaga ona w przezwyciężaniu trudności związanych z modlitwą. Podstawą do analizy tego zagadnienia są dokumenty katechetyczne Kościoła w Polsce oraz wybrane podręczniki metodyczne.

Wychowanie do modlitwy w dokumentach katechetycznych Kościoła

Katechizm Kościoła katolickiego (modlitwie poświęcona jest czwarta jego część) podkreśla, że pierwszym miejscem wychowania do modlitwy jest rodzina. Przez rodzinę dzieci są wprowadzane w modlitwę Kościoła. Tam uczą się też wytrwałości na modlitwie (por. KKK 2685). Równie ważna w tym zakresie jest katecheza. Jej celem powinno być dążenie, aby słowo

Boże było rozważane w modlitwie osobistej, aktualizowane w modlitwie liturgicznej i stale uwewnętrzniane w życiu. Jej zadaniem jest także nauczanie na pamięć podstawowych modlitw. Uczenie ich powinno być połączone z pogłębionym poznawaniem treści niektórych modlitw (por. KKK 2688). *Katechizm* uwypukla także wielką rolę świadectwa modlitwy kapłanów, zakonników oraz grup modlitewnych i szkół modlitwy (por. 2686, 2687, 2689). Wychowanie do modlitwy na katechezie musi być widziane w powiązaniu ze świadectwem modlitwy wspólnoty Kościoła.

Także *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* wychowanie do modlitwy zalicza do istotnych zadań katechezy. Zwraca się w nim uwagę, że wychowanie do modlitwy napotyka dziś w Polsce na szczególną trudność. Dlatego przed katechezą polską pojawia się zadanie rozbudzenia życia modlitwy, ukazywania jej sensu. Z modlitwy ani z wdrażania w nią katechizowanych nie powinno się rezygnować w żadnej z form katechezy. Szkolne nauczanie religii powinno ukazywać jej sens na tle całego depozytu wiary. Działania sprzyjające wychowaniu do modlitwy na lekcjach religii powinny się łączyć z duszpasterstwem katechetycznym w parafii.¹

Również w *Podstawie programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*² wychowanie do modlitwy stanowi istotny element procesu katechetycznego na wszystkich poziomach nauczania. Jest ono także istotnym wymiarem nauczania religii w gimnazjum. Podkreśla się tu, że katecheza przez lekturę Pisma Świętego ma ukazać bogactwo *Modlitwy Pańskiej* jako drogi chrześcijanina. Jej zadaniem jest także przedstawić znaczenie modlitwy w życiu chrześcijańskim oraz zapoznać z rodzajami modlitwy. Realizacja katechezy powinna ukształtować umiejętność samodzielnej lektury Pisma Świętego oraz rozumienia konsekwencji poszczególnych wezwań modlitwy *Ojcze nasz* dla życia chrześcijańskiego.³ Wychowanie do modlitwy powinno znaleźć swoją kontynuację w przygotowaniu formacyjnym do sakramentu bierzmowania, realizowanym w parafii.⁴

Również *Program nauczania religii* przewiduje pewne jednostki katechetyczne dla przedstawienia problematyki modlitwy. Wychowanie do modlitwy pojawia się także na poziomie gimnazjalnym.

W klasie *p i e r w s z e j* ta problematyka pojawia się po ukazaniu postawy człowieka wobec Objawienia Bożego. Uwypukla się w prawdzie, że człowiek osobiście odpowiada Bogu na Jego objawienie. Ta odpowiedź zaś polega na wierze. Wiara z kolei przejawia się w różnych zachowaniach. Szczególnie ważnym jej przejawem jest modlitwa.⁵

Także w klasie *d r u g i e j* wraca problematyka modlitwy. Została ona umieszczona w bloku tematycznym *Życie z Chrystusem Zmartwychwstałym*.

Tę problematykę łączy się z przedstawieniem działania Pana Jezusa w sakramentach. Przewiduje się, że temat *Modlitwa naturalnym wyrazem więzi z Bogiem* zostanie zrealizowany po przybliżeniu sakramentu pokuty i ukazaniu postawy nawrócenia.⁶ Wydaje się także, że problematyka modlitwy powinna zostać zaznaczona także przy omawianiu bloku *Celebracja tajemnic zbawienia w roku liturgicznym*. Zadaniem lekcji religii jest uczenie religijnego przeżywania zbawczych wydarzeń w roku liturgicznym.⁷ Tego zaś nie można dobrze zrealizować bez odwołania się do modlitwy jako przejawu naszego udziału w misterium zbawienia.

W programie dla klasy trzeciej gimnazjum nie przewidziano żadnego tematu, który wprost podejmuje problematykę modlitwy. Treścią nauczania w tym roku jest tajemnica Kościoła oraz sakrament bierzmowania. Stąd problematyka modlitwy powinna pojawiać się w różnych jednostkach dydaktycznych. Blok tematyczny *Kościół wspólnotą Ducha Świętego* zawiera jednostkę *Wydarzenie zesłania Ducha Świętego*.⁸ Omawiając to wydarzenie, nie sposób nie nawiązać do modlitwy pierwotnego Kościoła oczekującego na Zesłanie Ducha Świętego. Również blok *Duch Święty umacnia w wyznawaniu wiary* wymaga uwzględnienia modlitwy. Kształtowanie gotowości do wyznawania wiary łączy się z rozwijaniem umiejętności modlitwy.⁹ Modlitwa jest także wyrazem zaangażowania w dzieło ewangelizacji świata. To zaś trzeba podkreślić w bloku *Duch Święty uzdalnia do apostołstwa*.¹⁰

Można stwierdzić, że program nauczania religii w każdej klasie gimnazjum zwraca uwagę na wychowanie do modlitwy. Problematyka wychowania do modlitwy została powiązana z treścią bloków tematycznych. Przewiduje się na ten temat specjalne jednostki katechetyczne. Ale do modlitwy powinno się także nawiązywać w trakcie różnych bloków tematycznych.

Wychowanie do modlitwy w przewodniku metodycznym do gimnazjum pod redakcją D. Jackowiak, J. Szepta

Obecnie istnieje na rynku wiele propozycji metodycznych do nauczania religii w gimnazjum. Powstały one przed opublikowaniem nowego programu katechetycznego.¹¹ Pomimo to wykazują one pewną zbieżność z programem opublikowanym w 2001 r. Zanim powstaną nowe propozycje, warto przeanalizować, w jakim stopniu realizują one cele zawarte w nowym programie, zwłaszcza jak realizują wychowanie do modlitwy. Przedmiotem analizy jest tylko ta propozycja, która obowiązuje w diecezji włocławskiej. Wychowanie do modlitwy jest w niej ujęte we wszystkich trzech tomach (dla trzech klas gimnazjalnych) tego przewodnika.¹²

Przystępując do jego analizy, najpierw należy się zastanowić, jakie jednostki dydaktyczne podejmują tematykę modlitwy, a następnie kiedy jeszcze pojawia się problematyka modlitewna. W klasie pierwszej nie ma żadnej jednostki dydaktycznej wprost poświęconej modlitwie, w klasie drugiej przewidziano dwie jednostki tematyczne. O niej mówi katecheza: *Modlitwa to żywy oddech wiary*¹³ oraz *Modlić się prawdziwie*.¹⁴ W klasie trzeciej nie ma także żadnej jednostki wprost mówiącej o modlitwie.

Modlitwa jednak często pojawia się na początku katechezy, niekiedy zakłada się ją w celach dydaktycznych oraz proponuje się ją na końcu katechezy. Analiza poszczególnych jednostek dydaktycznych pozwala zauważyć obecność różnych rodzajów modlitwy. Jest tu: modlitwa uwielbienia i wiary, modlitwa prośby, modlitwa dziękczynienia. Trzeba też dodać, że przewodniki niekiedy nie podają treści modlitwy, a tylko opisują jej charakter. Są także jednostki, gdzie nie przewidziano w ogóle modlitwy w trakcie katechezy. Takie propozycje są dość częste w klasie trzeciej.

Modlitwa uwielbienia i wiary

Ta modlitwa jest proponowana w przewodnikach do wszystkich klas gimnazjum. W klasie pierwszej uczeń spotyka się z nią najpierw w katechezie *Najważniejsze pytania*. Połączona jest ona z refleksją w trakcie katechezy na temat: „Czego ja, uczeń klasy pierwszej gimnazjum potrzebuję, aby otworzyć Bogu drzwi swego serca?”¹⁵ Również w katechezie *Siła dobra* autorzy polecają modlitwę połączoną z refleksją nad słowami św. Alberta Chmielowskiego: „Bądź dobry jak chleb”.¹⁶ W katechezie *Ludzie wolności, prawdy i dobra* występuje modlitwa wypływająca z refleksji nad pytaniem: „Co wybieram w swoim życiu? Jak świadczę o Chrystusie?”¹⁷ Także w katechezie *Ziemia jest darem* proponuje się refleksję nad problemem: „Co zrobić, aby ten dar Boga zachować dla przyszłych pokoleń?”¹⁸ Zaś w katechezie *My jesteśmy Kościołem* proponuje się modlitwę uwielbienia z wykorzystaniem piosenki *Chrześcijanin to właśnie ja*.¹⁹

Także w klasie drugiej pojawia się modlitwa uwielbienia i wiary. Zawarta jest ona w wielu katechezach. W katechezie *Pragniemy być szczęśliwi* modlitwą ma stać się piosenka *Tak pragnę Cię wielbić, dobry Panie mój*.²⁰ Natomiast katecheza *Kim jest człowiek, kim ja jestem* wykorzystuje Psalm 8: „O Panie, Boże nasz, jak wspaniałe jest imię Twoje”.²¹ Z kolei katechezę *Miedzy wierzę a wiem* kończy wyznanie wiary.²² Dwie katechezы *Ku wolności wyswobodził nas Chrystus*²³ oraz *Wolność potrzebuje mądrości*²⁴ kończy się rachunkiem sumienia, który stara się pomóc uświadomić młodzieży „Kto panuje w moim życiu?”

Z kolei w katechezie *Będiesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem (Mt 22, 37)* proponuje się jako modlitwę fragment Pisma Świętego (J 15, 10-11; 12, 49-50). Zaś w katechezie *Nie każdy, kto mówi mi: Panie, Panie, wejdzie do Królestwa niebieskiego (Mt 7, 21)* proponuje się modlitwę aktami strzelistymi.²⁵

W przewodniku metodycznym dla klasy trzeciej nie ma propozycji modlitw uwielbienia i wiary. Są natomiast propozycje innych rodzajów modlitwy.

Modlitwa dziękczynna

Wszystkie przewodniki metodyczne proponują modlitwę dziękczynną. W kasie pierwszej pojawia się ona w katechezie *List ojca do swoich dzieci*. W niej proponuje się Psalm 18: „Miłuję Cię, Panie, siło moja”.²⁶ W katechezie *Hymn o stworzeniu* proponuje się zaangażować młodzież do tworzenia modlitwy. Mają oni ułożyć modlitwę jako podziękowanie za dzieło stworzenia.²⁷ Kolejna z katechez *Radość świętowania* podkreśla, że świętowaniu towarzyszy modlitwa dziękczynna, z jaką spotykamy się w Eucharystii.²⁸ Zaś w katechezie *Życie jest cudem, jest darem* zachęca się ucznia do modlitwy dziękczynnej za dar życia.²⁹

Także przewodnik metodyczny dla klasy drugiej zawiera przykłady modlitwy dziękczynnej. Katechezę *Zostań z nami, Jezu*³⁰ oraz *Ja was wybrałem (J 15, 16)*³¹ kończy się spontaniczną modlitwą dziękczynną. Ma ona być wyrazem dziękczynienia za to, że Bóg nas wybrał na swoje dzieci w czasie chrztu świętego.

Także w klasie trzeciej proponuje się modlitwę dziękczynną. Pojawia się ona w temacie *Zaakceptować siebie*. W tej katechezie dąży się do tego, aby uczeń zaakceptował w sobie swoje ograniczenia oraz pracował nad tym, co może w sobie zmienić. W końcowej części katecheza ma go doprowadzić do zdolności podziękowania Bogu za własne istnienie.³² Także katecheza *Życie człowieka jest święte* prowadzi do modlitwy dziękczynienia. Dzieje się to przez uświadomienie, że życie jest darem Boga i ono jest święte.³³ Ta świadomość powinna skłonić młodego człowieka do dziękczynienia Bogu za bezcenny dar życia.

Modlitwa prośby

Modlitwa prośby pojawia się najczęściej na wszystkich poziomach nauczania. Ma ona też różną formę. Proponuje się modlitwę osobiście przygotowaną przez młodzież, są tu wykorzystywane teksty biblijne, korzysta się z modlitwy różańcowej, a także odsyła się do tekstów modlitwy zamiesz-

czonych w podręczniku dla ucznia. Młodzież uczy się zanoszenia tej modlitwy we własnej intencji lub w intencji innych.

W klasie p i e r w s z e j wiele katechez zawiera tę modlitwę. W katechezie *Matka zawsze usłyszysz*³⁴ proponuje się dziesiątek różańca we własnej intencji. W kolejnej z katechez *Aby zrozumieć Pismo Święte, potrzebna jest wiedza*³⁵ jej autorzy zachęcają do modlitw o odwagę w poznawaniu Bożej Prawdy. W następnej *Kraj Abrahama, Izaaka i Mojżesza*³⁶ zachęcają do modlitwy o uzyskanie nieba. Zaś w katechezie *Odczytywanie Starego Testamentu*³⁷ zachęca się do modlitwy o światło Ducha Świętego dla zrozumienia słowa Bożego. Katecheza *Poznać Boga przez wydarzenia z historii Narodu Wybranego* zawiera dość oryginalną modlitwę prośby. Jest nią propozycja odnowy przymierza z Bogiem zawartego w czasie Chrztu. Ma ona następującą postać: „Ja (imię) pragnę odnowić z Tobą, Boże, przymierze zawarte na chrzcie”³⁸

W dalszej katechezie *W dłoniach Ojca* proponuje się wykorzystanie tekstu modlitwy świętej Teresy od Jezusa: „Niech nic nas nie niepokoi...”³⁹ Jeszcze inną propozycję zawiera katecheza *Zagubiony skarb*. W niej proponuje się modlitwę do Michała Archanioła.⁴⁰ Ten sam rodzaj modlitwy zawiera katecheza *Chrześcijaństwo to też wierność wartościom*. W niej korzysta się z modlitwy św. Tomasza z Akwinu: „Pozwól mi, litościwy Panie”⁴¹

Wykorzystuje się też modlitwy zawarte w podręczniku dla ucznia. Z nich korzysta się w katechezie *Noszę w sobie dar przekazywania życia*⁴² oraz w katechezie *Jak dobrze, że jesteś...* proponuje się treść modlitwy o dobrego męża i dobrą żonę.⁴³ Taką propozycję modlitwy zawiera też podręcznik dla klasy trzeciej. Pojawia się ona w katechezie *Zaakceptować siebie i innych*. Wykorzystano tu modlitwę ks. P.A. Falińskiego.⁴⁴ Można taką modlitwę odnaleźć także w katechezie *Dar mądrości doskonali naszą miłość*. Wykorzystano w tej modlitwie cytaty z Księgi Mądrości (9, 1.4.9-11.13.17-19).⁴⁵

Także w klasie d r u g i e j przewodnik metodyczny proponuje wiele modlitw o charakterze prośby. Również tutaj są propozycje różnych typów modlitwy. Są prośby o dobra osobiste i o dobra dla innych. Wykorzystuje się modlitwy tworzone przez uczniów, różaniec i modlitwy używane w liturgii Kościoła. Pierwszy typ modlitwy spotykamy w katechezie *Jesteś chrześcijaninem – jesteś powołany do szczęścia*. Tu proponuje się modlitwę do Ducha Świętego, aby kroczyć drogą powołania chrześcijańskiego.⁴⁶ Wyrazem troski o dobra dla innych jest modlitwa o pokój, jaką proponuje się w katechezie *Co mogę uczynić, by świat był miejscem szczęśliwym*.⁴⁷ Z modlitwą różańcową spotykamy się w katechezie *Widzę to, co najlepsze, pochwalam, a jednak idę za tym, co gorsze*. Uczniowie powinni tu nauczyć się prosić Pana Boga

o pomoc w każdej sytuacji życiowej.⁴⁸ Katecheza *Żądaj od siebie coraz więcej* uświadamia uczniowi konieczność pracy nad sobą. Ma on zyskać świadomość, że Dekalog pomaga mu w rozwoju dobrych cech charakteru przez stawianie wymagań. W tym kontekście przez modlitwę Litaniami do wszystkich świętych zachęca się go do szukania wstawiennictwa świętych w jego trudzie rozwoju.⁴⁹ Tekst Litanii do Imienia Jezusa wykorzystuje się także w katechezie *W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego*.⁵⁰ Uczniowie są także proszeni o ułożeni modlitwy do swego patrona. Taką modlitwę proponuje się w katechezie *Otrzymałeś imię*.⁵¹

Również dla klasy trzeciej przewodnik metodyczny proponuje wiele modlitw o charakterze prośby. Tematyka tego roku koncentruje się wokół problematyki wspólnoty. Stąd też najczęściej pojawia się modlitwa prośby w czyjejs intencji. Ten typ modlitwy nazywa *Katechizm Kościoła katolickiego* modlitwą wstawienniczą. Zachęca się więc młodzież, aby modliła się za wspólnotę Kościoła,⁵² za rodziców,⁵³ za wszystkich żyjących i pracujących w parafii,⁵⁴ za ludzi zniewolonych nałogami,⁵⁵ za naukowców,⁵⁶ o pokój na świecie,⁵⁷ o jedność małżonków w rodzinach katechizowanych,⁵⁸ za przyczyną św. Franciszka o świadomość ekologiczną dla wszystkich ludzi,⁵⁹ za rządzących,⁶⁰ w intencji potrzebujących.⁶¹

Drugim rodzajem modlitwy jest modlitwa katechizowanego we własnej intencji. Jest to najczęściej modlitwa prośby o dary Ducha Świętego. Pojawia się ona w katechezach ukazujących działanie sakramentu bierzmowania.⁶² Zachęca się młodzież również do modlitwy różańcowej.⁶³

* * *

Podsumowując propozycje dydaktyczne wychowania do modlitwy zawarte w omawianych przewodnikach metodycznych, należy podkreślić, że autorzy tych przewodników docenili znaczenie wychowania do modlitwy. Choć nie ma wprost zbyt wielu jednostek katechetycznych przedstawiających problematykę modlitwy, to jednak autorzy starają się, aby katecheza prowadziła do osobistego spotkania z Bogiem przez modlitwę. W omówionych propozycjach widoczne jest staranie autorów o przybliżenie katechizowanym różnych rodzajów modlitwy. W trakcie każdego roku poznają modlitwę uwielbienia i wiary, modlitwę dziękczynienia oraz modlitwę prośby. W każdej klasie można znaleźć zachętę do odmawiania różańca.

Omówiona propozycja wymaga też pewnego udoskonalenia. Wydaje się, że w klasie pierwszej bardziej systematycznie powinno się wprowadzać modlitwę do każdej jednostki katechetycznej. Celowym byłoby uwypuklenie na poziomie gimnazjum, że przyjęcie sakramentu bierzmowania zobowią-

zuje do udziału w dziele ewangelizacji świata przez intensywne życie modlitwy. Taka myśl powinna być bardziej wyraźnie przeprowadzona przez wszystkie lata nauki religii w gimnazjum. Ponadto *Program nauczania religii* wymaga przygotowania większej liczby katechez na temat modlitwy. Lepsze zrozumienie, czym jest modlitwa, może pomóc w kształtowaniu ducha modlitwy w trakcie poszczególnych katechez. Należałoby także postulować, aby treści modlitw były zamieszczane w konspektach poszczególnych katechez. Propozycja ta powinna zapoznawać również z modlitwą wspólnoty Kościoła. Dlatego powinna być poszerzona o propozycje zaczerpnięte z modlitwy liturgicznej.

Przedstawione propozycje modlitw są tylko elementem wychowania do modlitwy. Wskazują one katechecie kierunek działania. Stąd wymaga to jeszcze zastanowienia się, jakie zadania ma katecheta w procesie wychowania do modlitwy.

Zadania katechety w wychowaniu do modlitwy

W zakresie wychowania do modlitwy zwraca się uwagę na świadczenie o modlitwie własną postawą, na animowanie życia modlitwy katechizowanych, na pogłębianie świadomości katechizowanych na temat modlitwy oraz na współdziałanie z rodzicami i wspólnotą parafialną w tym zakresie.

Zanim katecheta zacznie uczyć modlitwy, sam musi nauczyć się modlić. *Katechizm Kościoła katolickiego* podkreśla, że każdy chrześcijanin może od Jezusa Chrystusa nauczyć się modlitwy. Dokonuje się to, gdy dzieci słuchają i kontemplują Syna Bożego. Wtedy uczą się zarazem modlić do Ojca (por. KKK 2601). Chrystus daje swoją modlitwą świadectwo modlitwy. Jego modlitwa jest świadectwem także różnych rodzajów modlitwy.⁶⁴ Również wszyscy ochrzczeni są powołani do świadczenia o modlitwie. Szczególnie cenne jest świadectwo katechety. Świadek daje świadectwo nie tylko przez słowa, ale także przez swoje czyny. On daje świadectwo całą swoją osobowością. Człowiek rozmodlony zaprasza do modlitwy całą swoją osobą. Ważne jest także zaufanie, jakim obdarzają go katechizowani. To zaufanie zależy od walorów osobistych katechety, od jego postawy moralnej i religijnej.⁶⁵ Autentyczność świadectwa modlitwy katechety wpływa na zaangażowanie apostołskie młodzieży. Dawanie świadectwa przez katechetę wymaga od niego trwania w dialogu z Bogiem.

Samo świadectwo modlitwy może okazać się niewystarczające. Stąd świadectwo modlitwy musi łączyć się ze świadectwem życia. Wtedy zyskuje ono swoją moc. To świadectwo życia w pracy katechetycznej powinno wyrażać się przede wszystkim w tym, że katecheta nie będzie modlił się

na katechezie bez przygotowania, mechanicznie czy w pośpiechu. Będzie on się starał, aby modlitwa scalała wewnętrznie każdą katechezę, oraz będzie stwarzał na katechezie okazje do pogłębionej modlitwy prowadzącej nawet do kontemplacji.⁶⁶

Świadeństwo katechety nie pozostaje w oderwaniu od modlitwy wspólnoty Kościoła. Jej zaangażowanie w modlitwę, a przede wszystkim świadeństwo rodziców oraz dostrzeganie innych wzorów modlitwy we wspólnocie Kościoła pomaga w nawiązaniu osobistego kontaktu z Bogiem.⁶⁷ Dawanie świadeństwa zarówno przez wspólnotę, jak i przez poszczególnych katechetów ułatwia animowanie życia modlitwy katechizowanych. Jest to tym bardziej konieczne, że wielu młodych ludzi nie dostrzega potrzeby wewnętrznej łączności z Bogiem albo ją wręcz odrzuca (por. KDK 19). Także badania socjologiczne wskazują na zaniedbywanie modlitwy.⁶⁸

Katecheta może animować modlitwę przez realizowanie katechez wprowadzających w treść modlitwy, przez stwarzanie i wykorzystywanie okazji do modlitwy, przez wprowadzenie do wspólnot życia chrześcijańskiego oraz przez podawanie wzorów osobowych. Podręcznik dla ucznia ukazuje niekiedy na różnych fotografiach modlącego się katechetę wraz z uczniami.⁶⁹

W treść modlitwy wprowadzają dwie katechezy w klasie drugiej. Pierwsza nosi tytuł *Modlitwa to żywy oddech wiary*, a druga to *Modlić się prawdziwie*. Pierwsza ma uświadomić, czym jest modlitwa i jak włączyć modlitwę w życie codzienne.⁷⁰ Następna natomiast wskazuje konieczność otwarcia się na łaskę Bożą w czasie modlitwy oraz przestrzega przed obłudą na modlitwie.⁷¹ Autorzy przewodnika metodycznego starają się pokazywać katechezie różne możliwości wykorzystania okoliczności związanych z katechezą do modlenia się wraz z młodzieżą. Wiele razy przewodnik sugeruje młodzieży w trakcie katechezy chwilę refleksji nad omawianą prawdą.⁷² Z pewnością te refleksje będą kontynuowane w trakcie osobistej modlitwy poza katechezą.

Do modlitwy mogą inspirować ucznia wzory osobowe, z którymi styka się w trakcie katechezy. Podręcznik dla ucznia w każdej klasie podaje wiele postaci świętych, którzy byli ludźmi modlitwy. Zamieszcza się także ich fotografie. Akcentuje się postawę św. Franciszka z Asyżu,⁷³ świętej Teresy od Dzieciątka Jezus,⁷⁴ świętego Maksymiliana Marii Kolbego,⁷⁵ 108 Męczenników z II wojny światowej.⁷⁶ W podręczniku dla ucznia można zobaczyć wiele fotografii, które ukazują młodych ludzi w trakcie modlitwy. Widzi się młodzież idącą w pielgrzymce, korzystającą z sakramentu pokuty, uczestniczącą we Mszy świętej, a także w chwili zadumy na łonie natury.

Podręcznik podpowiada także pewne formy modlitewnego zaangażowania. Temu służą wspomniane już wcześniej fotografie w podręczniku dla

ucznia. Ukazują one młodego człowieka na modlitwie osobistej,⁷⁷ uczestniczącego we wspólnej modlitwie całej rodziny,⁷⁸ a także zaangażowanego w posługę ministranta⁷⁹ czy lektora uczestniczącego w proklamacji słowa Bożego,⁸⁰ zaangażowanego w uwielbianie Boga śpiewem w chórze parafialnym,⁸¹ uczestniczącego w pielgrzymce.

Katecheta w podręczniku tym znajduje bogatą pomoc w zakresie wychowania do modlitwy. Fundamentem modlitwy jest wiara. Człowiek wierzący zwraca się z ufnością do Boga. Dlatego zasadniczym elementem wychowania do modlitwy jest pogłębianie wiary, zrozumienia jej treści i stwarzania okazji do osobistego odniesienia się do Chrystusa. W tym pomaga treść katechezy na każdym poziomie, a szczególnie w klasie pierwszej podręcznik zapoznaje też z różnymi rodzajami modlitwy, ukazuje świadków modlitwy, jest źródłem wzorów osobowych. On też ukazuje liczne postawy i zachowania modlitewne. Wskazuje możliwości uczestnictwa w życiu modlitwy we wspólnocie rodzinnej, jak i wspólnocie Kościoła. Przez częste podkreślanie postaw modlitewnych młodych ludzi pomaga im w odkrywaniu własnej tożsamości. Ułatwia włączenie się do wspólnoty Kościoła. Dzięki treści niektórych katechez kształtuje się też pogłębiona świadomość, czym jest modlitwa w życiu chrześcijanina. Katecheza wprowadza także w różne rodzaje modlitwy. Młodzież może poznać modlitwę uwielbienia i wiary, modlitwę dziękczynienia i modlitwę prośby. Z kolei w modlitwie prośby, zwłaszcza w klasie trzeciej, zachęca się do modlitwy wstawienniczej. Ponadto ze wszystkich wymienionych rodzajów modlitwy najczęściej pojawia się modlitwa prośby.

* * *

Chociaż omówiona propozycja metodyczna powstała przed ukazaniem się *Programu nauczania religii*, to jednak uwzględnia ona w dość szerokim zakresie wychowanie do modlitwy. Podobnie jak w programie katechetycznym wiedzę o modlitwie rozszerza się w klasie drugiej, zaś kształtowanie umiejętności modlenia się dokonuje się w trakcie niemal każdej jednostki w każdej klasie gimnazjum. Stąd też zarówno przewodnik metodyczny, jak i podręcznik dla ucznia wypełnia w katechezie istotną rolę.

PRZYPISY

¹ Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 27

² Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2001

³ Tamże, s. 53

⁴ Tamże, s. 69

⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Program nauczania religii*, Kraków 2001, s. 83

⁶ Tamże, s. 91

⁷ Tamże, s. 93

⁸ Tamże, s. 96

⁹ Tamże, s. 98

¹⁰ Tamże, s. 101

¹¹ Propozycja autorstwa D. Jackowiak, J. Szpeta została oparta na propozycji podstawy programowej wydanej w roku 1999 (Por. Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa oraz program nauki religii dla szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadpodstawowych*, Poznań 1999). W tej propozycji zagadnienie modlitwy pojawia się w programie dla klasy I w bloku dotyczącym problematyki rzeczy ostatecznych. W tym dziale umieszcza się zapoznanie z modlitwą za zmarłych (s. 94). W klasie II problematyka modlitwy pojawia się również w ostatnim bloku tematycznym, który nosi tytuł: *Bóg mnie zaprasza*. W nim do modlitwy wraca się dwa razy. Najpierw ukazując powszechne powołanie do modlitwy, a potem ukazuje się, na czym polega modlitwa indywidualna i liturgiczna (s. 97) W klasie III nie mówi się bezpośrednio o modlitwie.

¹² Zob. *Słowo Boga jest blisko Ciebie. Pierwsza klasa gimnazjum. Przewodnik metodyczny*, red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2000; *Wolni przez miłość. Druga klasa gimnazjum. Przewodnik metodyczny*, red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2000; *Żyjąc z innymi dla innych. Trzecia klasa gimnazjum. Przewodnik metodyczny*, red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2001

¹³ *Wolni przez miłość. Prz. met.*, s. 24-25.

¹⁴ Tamże, s. 57-58.

¹⁵ Por. *Słowo Boga jest blisko Ciebie. Prz. met.*, s. 9.

¹⁶ Tamże, s. 14.

¹⁷ Tamże, s. 15.

¹⁸ Tamże, s. 32.

¹⁹ Tamże, s. 54.

²⁰ *Wolni przez miłość. Prz. met.*, s. 9

²¹ Tamże, s. 19.

²² Tamże, s. 21.

²³ Tamże, s. 41.

²⁴ Tamże, s. 43.

²⁵ Tamże, s. 67.

²⁶ *Słowo Boga jest blisko Ciebie. Prz. met.*, s. 20.

²⁷ Tamże, s. 31.

²⁸ Tamże, s. 69.

²⁹ Tamże, s. 83.

³⁰ Por. *Wolni przez miłość. Prz. met.*, s. 80-81.

³¹ Tamże, s. 82-83.

³² *Żyjąc z innymi dla innych. Prz. met.*, s. 90-91.

³³ Tamże, s. 43-44.

³⁴ Por. *Słowo Boga jest blisko Ciebie. Prz. met.*, s. 17.

³⁵ Tamże, s. 23.

³⁶ Tamże, s. 26.

³⁷ Tamże, s. 29.

³⁸ Tamże, s. 49.

³⁹ Tamże, s. 59.

⁴⁰ Tamże, s. 76.

- ⁴¹ Tamże, s. 81.
- ⁴² Tamże, s. 85.
- ⁴³ Por. *Wolni przez miłość. Druga klasa gimnazjum*. [Podręcznik dla ucznia], red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2000, s. 121.
- ⁴⁴ Por. *Żyjąc z innymi dla innych. Trzecia klasa gimnazjum*. [Podręcznik dla ucznia], red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2001, s. 123.
- ⁴⁵ Tamże s. 134.
- ⁴⁶ Por. *Wolni przez miłość. Prz. met.*, s. 16.
- ⁴⁷ Tamże, s. 17.
- ⁴⁸ Tamże, s. 31.
- ⁴⁹ Tamże, s. 34-35.
- ⁵⁰ Tamże, s. 56.
- ⁵¹ Tamże, s. 55.
- ⁵² Por. *Żyjąc z innymi dla innych. Prz. met.*, s. 13.
- ⁵³ Tamże, s. 18.
- ⁵⁴ Tamże, s. 21.
- ⁵⁵ Tamże, s. 21.
- ⁵⁶ Tamże, s. 51.
- ⁵⁷ Tamże, s. 54.
- ⁵⁸ Tamże, s. 69.
- ⁵⁹ Tamże, s. 74.
- ⁶⁰ Tamże, s. 87.
- ⁶¹ Tamże, s. 93.
- ⁶² Tamże, s. 94-110.
- ⁶³ Tamże, s. 34.
- ⁶⁴ Por. S. Kulpaczyński, *Katechetyczna dydaktyka modlitwy*, Lublin 1989, s. 85.
- ⁶⁵ Por. tamże, s. 85.
- ⁶⁶ Tamże, s. 86-87.
- ⁶⁷ Por. Z. Dymkowski, *Wzory osobowe Katechizmu Kościoła Katolickiego w katechezie współczesnej*, Płock-Lublin 1999, s. 64-65.
- ⁶⁸ J. Mariański podaje, że około 20% młodzieży poważnie zaniedbuje modlitwę (por. J. Mariański, *Kondycja religijna i moralna młodych Polaków*, Kraków 1991, s. 36); W diecezji włocławskiej do poważnego zaniedbania modlitwy przyznało się około 18% w wieku 18-25 lat (por. W. Zdaniewicz, *Zachowania religijno-moralne*, w: *Kto wygrał? Kto przegrał?*, red. W. Zdaniewicz, T. Zembruski, Warszawa 1997, s. 58-60).
- ⁶⁹ *Wolni przez miłość*. [Podr. dla ucznia], s. 115.
- ⁷⁰ Por. *Wolni przez miłość. Prz. met.*, s. 24-25.
- ⁷¹ Tamże, s. 57-58.
- ⁷² Taką refleksję proponuje się np. w katechezie *Błogosławieni czystego serca* (por. *Żyjąc z innymi dla innych. Prz. met.*, s. 60).
- ⁷³ *Żyjąc z innymi dla innych*. [Podr. dla ucznia], s. 95.
- ⁷⁴ Tamże, s. 139.
- ⁷⁵ Tamże, s. 149.
- ⁷⁶ *Słowo Boga jest blisko Ciebie. Pierwsza klasa gimnazjum*. [Podręcznik dla ucznia], red. D. Jackowiak, J. Szpet, Poznań 2000, temat 43.
- ⁷⁷ *Wolni przez miłość*. [Podr. dla ucznia], s. 87.
- ⁷⁸ Tamże, s. 73.
- ⁷⁹ Tamże, s. 5 i 73.
- ⁸⁰ *Żyjąc z innymi dla innych*. [Podr. dla ucznia], s. 19.
- ⁸¹ *Słowo Boga jest blisko Ciebie*. [Podr. dla ucznia], temat 25.